

**TÜRKİYE’DE
ALTERNATİF TURİZMİN
GELİŞİMİNE YÖNELİK
DEĞERLENDİRMELER**

Eylül 2014

Yayın No: TÜSİAD-T/2014-09/556

© 2014, TÜSİAD

*Tüm hakları saklıdır. Bu eserin tamamı ya da bir bölümü,
4110 sayılı Yasa ile değişik 5846 sayılı FSEK uyarınca,
kullanılmadan önce hak sahibinden 52. Maddeye uygun
yazılı izin alınmadıkça, hiçbir şekil ve yöntemle işlenmek, çoğaltılmak,
çoğaltılmış nüshaları yayılmak, satılmak,
kiralananmak, ödünç verilmek, temsil edilmek, sunulmak,
telli/telsiz ya da başka teknik, sayısal ve/veya elektronik
yöntemlerle iletilmek suretiyle kullanılamaz.*

ISBN: 978-605-165-005-0

Editörler: Nurşen Numanoğlu, Mehmet Evren Eynehan, Tanyeli Behiç Sabuncu

Kapak Tasarımı: Doğan Kumova

Dizgi ve Sayfa Uygulama: Kamber Ertem

Grafik Tasarım:
SİS MATBAACILIK PROM. TANITIM HİZ. TİC. LTD. ŞTİ.
Eğitim Mah. Poyraz Sok. No:1/14 Kadıköy - İSTANBUL
Tel: (0216) 450 46 38 Basım CB Basımevi: (0212) 612 65 22

ÖNSÖZ

TÜSİAD, özel sektörü temsil eden sanayici ve işadamları tarafından 1971 yılında, Anayasamızın ve Dernekler Kanunu'nun ilgili hükümlerine uygun olarak kurulmuş, kamu yararına çalışan bir dernek olup gönüllü bir sivil toplum örgütüdür.

TÜSİAD, insan hakları evrensel ilkelerinin, düşünce, inanç ve girişim özgürlüklerinin, laik hukuk devletinin, katılımcı demokrasi anlayışının liberal ekonominin, rekabetçi piyasa ekonomisinin kurum ve kurallarının ve sürdürülebilir çevre dengesinin benimsendiği bir toplumsal düzenin oluşmasına ve gelişmesine katkı sağlamayı amaçlar.

TÜSİAD, Atatürk'ün öngördüğü hedef ve ilkeler doğrultusunda, Türkiye'nin çağdaş uygarlık düzeyini yakalama ve aşma anlayışı içinde, kadın-erkek eşitliğini, siyaset, ekonomi ve eğitim açısından gözetilen iş insanlarının toplumun öncü ve girişimci bir grubu olduğu inancıyla, yukarıda sunulan ana gayenin gerçekleştirilmesini sağlamak amacıyla çalışmalar gerçekleştirir.

TÜSİAD, kamu yararına çalışan Türk iş dünyasının temsil örgütü olarak, girişimcilerin evrensel iş ahlakı ilkelerine uygun faaliyet göstermesi yönünde çaba sarf eder; küreselleşme sürecinde Türk rekabet gücünün ve toplumsal refahın, istihdamın, verimliliğin, yenilikçilik kapasitesinin ve eğitimin kapsam ve kalitesinin sürekli artırılması yoluyla yükseltilmesini esas alır.

TÜSİAD, toplumsal barış ve uzlaşmanın sürdürüldüğü bir ortamda, ülkemizin ekonomik ve sosyal kalkınmasında bölgesel ve sektörel potansiyelleri en iyi şekilde değerlendirerek ulusal ekonomik politikaların oluşturulmasına katkıda bulunur. Türkiye'nin küresel rekabet düzeyinde tanıtımına katkıda bulunur, Avrupa Birliği (AB) üyeliği sürecini desteklemek üzere uluslararası siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel ilişki, iletişim, temsil ve işbirliği ağlarının geliştirilmesi için çalışmalar yapar. Uluslararası entegrasyonu ve etkileşimi, bölgesel ve yerel gelişmeyi hızlandırmak için araştırma yapar, görüş oluşturur, projeler geliştirir ve bu kapsamda etkinlikler düzenler.

TÜSİAD, Türk iş dünyası adına, bu çerçevede oluşan görüş ve önerilerini Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM)'ne, hükümete, diğer devletlere, uluslararası kuruluşlara ve kamuoyuna doğrudan ya da dolaylı olarak basın ve diğer araçlar aracılığı ile ileterek, yukarıdaki amaçlar doğrultusunda düşünce ve hareket birliği oluşturmayı hedefler.

TÜSİAD, misyonu doğrultusunda ve faaliyetleri çerçevesinde, ülke gündeminde bulunan konularla ilgili görüşlerini bilimsel çalışmalarla destekleyerek kamuoyuna duyurur ve bu görüşlerden hareketle kamuoyunda tartışma platformlarının oluşmasını sağlar.

"Türkiye'de Alternatif Turizmin Gelişimine Yönelik Değerlendirmeler" başlıklı bu çalışma, TÜSİAD Sanayi ve Tarım Politikaları Komisyonu bünyesinde bulunan Turizm Çalışma Grubunun koordinasyonunda 24 Şubat 2014 tarihinde gerçekleştirilen "Alternatif Turizm Yuvarlak Masa" Toplantısında sektör temsilcileri tarafından iletilen görüş ve değerlendirmelerin TÜSİAD Sanayi Stratejisi ve Sektör Politikaları Bölümü Uzmanı Tanyeli Behiç SABUNCU tarafından ilgili politika belgelerindeki bilgilerle birlikte yorumlanması neticesinde oluşturulmuştur. Söz konusu çalışmanın hazırlanmasında "Alternatif Turizm Yuvarlak Masa" toplantısına katılarak görüş ve değerlendirmeleriyle katkıda bulunan değerli sektör temsilcilerine, TÜSİAD Turizm Çalışma Grubu Üyelerine ve TÜSİAD Turizm Çalışma Grubu Başkanı Naile GÖÇEN ÇUKUROVA'ya teşekkür ederiz.

Eylül 2014

İÇİNDEKİLER

1. GİRİŞ	6
2. ALTERNATİF TURİZM: TANIMI VE UNSURLARI	6
3. ÜLKEMİZDE ALTERNATİF TURİZMİN ÖNÜNDEKİ ENGELLER.....	3
4. KÜRESEL REKABETTE GÜÇLÜ OLUNAN ALTERNATİF TURİZM ALANLARI	8
a) Termal Turizm.....	8
b) Kongre ve Fuar Turizmi.....	10
c) Kültür Turizmi	11
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	14
KAYNAKÇA	16

1. GİRİŞ

Küresel ölçekte hızla gelişen turizm sektörü istihdam potansiyeli ve ödemeler dengesine katkısı itibarıyla ülke ekonomisinde de önemli bir yere sahiptir.

Ülkemizde turizm faaliyetlerinin yılın 6 ayı içerisinde yoğunlaşması kapasite kullanımının verimsizliği, mevsimlik işsizlik vb. sorunlara sebep olmanın yanı sıra çevre üzerinde de baskı yaratmaktadır. TÜSİAD tarafından 2012 yılında yayınlanan "Sürdürülebilir Turizm" raporu kapsamında bu soruna ayrıntılı olarak değinilmiş, bu çerçevede alternatif turizm faaliyetlerinin desteklenmesi ve bu faaliyetlerin yılın geneline yayılması ihtiyacı ortaya konmuştur. Raporda ortaya konan tespitler ilgili tarafların bir araya geldiği seminer ve toplantılarda tartışılmış, bu çerçevede son olarak, ülkemizde alternatif turizm faaliyetlerinin gelişiminin önündeki engellerin ele alındığı bir yuvarlak masa toplantısı 2014 yılı Şubat ayında TÜSİAD'da düzenlenmiştir. Turizm işletmecileri, yerel yöneticiler ve sivil toplum kuruluşları temsilcilerinin katılımıyla gerçekleştirilen bu toplantı kapsamında ülkemizin rekabet gücünün yüksek olduğu alternatif turizm alanları ve bu alanlarda karşılaşılan sorunlar değerlendirilmiştir. Söz konusu toplantıda ortaya konan tespitler tüm paydaşların bilgisine sunulmak üzere bu rapor kapsamında ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

2. ALTERNATİF TURİZM: TANIMI VE UNSURLARI

Turizm sektöründe sürdürülebilirliğin sağlanması ve mevsimsellik sorununun çözümü için turizm faaliyetlerinin dönemsel ve bölgesel olarak dengeli biçimde dağılımına ihtiyaç vardır. Bu çerçevede turizm faaliyetlerinin çeşitlendirilmesi, bir başka deyişle alternatif turizm alanlarının geliştirilmesi önem arz etmektedir.

Alternatif turizm kavramı kısaca turizmin çeşitlendirilmesi amacıyla hareketle kıyı turizmi dışındaki turizm faaliyetlerini kapsamaktadır. Turizmin çeşitlendirilmesi ihtiyacı Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından hazırlanan Türkiye Turizm Stratejisi 2023 ve Eylem Planı 2007-2013 kapsamında da ortaya konmuş, bu çerçevede alternatif turizmin Türkiye'nin her yerinde desteklenmesi hedeflenmiştir. Söz konusu hedef doğrultusunda, Strateji'de "alternatif turizm türlerinden sağlık turizmi ve termal turizm, kış turizmi, golf turizmi, deniz turizmi, eko-turizm ve yayla turizmi, kongre ve fuar turizminin öncelikli olarak geliştirilmesi"¹ öngörülmüştür.

Bu raporda, genel itibarıyla ülkemizde alternatif turizm faaliyetlerinin önündeki engeller yanı sıra küresel rekabette güçlü olunan alternatif turizm alanlarına ilişkin değerlendirmeler ortaya konmuştur.

¹ Türkiye Turizm Stratejisi 2023 ve Eylem Planı 2007-2013, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2007, sf 22

3. ÜLKEMİZDE ALTERNATİF TURİZMİN ÖNÜNDEKİ ENGELLER

Yukarıda belirtilen alternatif turizm temalı yuvarlak masa toplantısında ülkemizde genel olarak alternatif turizmin gelişimine engel teşkil ettiği değerlendirilen öncelikli sorunlar aşağıda şekilde ortaya konmuştur:

- **Yetersiz teşvik uygulamaları:** Mevcut teşvik uygulamaları alternatif turizm faaliyetlerini yeterli ölçüde desteklemekten uzak olmanın yanı sıra bazı örneklerde bir sektörü (veya alt sektörü) desteklerken diğeri için caydırıcı olabilmektedir. Örneğin tarım sektöründe bir ürüne yönelik olarak sağlanan doğrudan destekler bölgede ekimi yapılan bir başka üründen tamamen vaz geçilmesine yol açabilmekte, bu durum yetiştiriciliğinden vaz geçilen söz konusu ürünle organik bağı bulunan turizm alanlarını (örneğin bağcılık ve agro-turizm) olumsuz etkileyebilmektedir. Buna ek olarak teşvik ve tahsis sürelerinin sınırlı oluşu yatırımcıyı özendirmemektedir. Söz gelimi tarım sektöründe 1-2 yıl süreyle sağlanan teşvikler agro-turizm vb. alternatif turizm alanları için yeterince özendirici nitelikte olmayabilmektedir. Diğer taraftan marina vb. yüksek maliyetli yatırımlara yönelik tahsis süreleri finansman için güvence amaçlı talep edilen getiri düzeyini sağlayamayacak kadar kısa olabilmektedir.
- **Nitelikli insan kaynağı eksikliği:** Ülkemizde turizm sektörünün kıyı turizmine yoğunlaşmış olmasından doğan mevsimsellik sorunu bu sektörde istihdamın, büyük ölçüde, senenin 6 ayı ile sınırlı kalmasına yol açmaktadır. Bu durum sektörün nitelikli işgücü piyasasında tercih edilmemesine neden olmaktadır. Diğer taraftan, alternatif turizm potansiyeli yüksek görülen bazı bölgelerin gelişmişlik düzeyinin sınırlı oluşu nitelikli insan kaynağı temininde bazı kısıtları da beraberinde getirmektedir. Öte yandan, mesleki yeterliliğin tanımlanması ve belgelendirilmesine ilişkin eksiklikler mevcuttur. (Bu çerçevede turizm alanında çalışan kişileri kapsayacak bir turizm personeli meslek yasasına ve bu yasa kapsamında mesleki yeterliliği denetleyecek bir turizm personeli meslek odasına ihtiyaç duyulduğu değerlendirilmektedir.²)
- **Altyapı sorunları:** Turistik bölgelerdeki altyapı eksiklikleri (toplu taşıma, arıtma, kanalizasyon, su vb. hizmetlere ilişkin yatırımların yıl boyunca ikamet eden nüfus temel alınarak yapılması nedeniyle) ziyaretçilerin ihtiyacının karşılanamamasına neden olmaktadır. Bu kapsamda dikkat çeken bir başka önemli sorun ise kıyı turizminin yapıldığı bölgeler dışında yer alan alternatif turizm potansiyeli yüksek illere ulaşım imkanlarının kısıtlı oluşudur. Son olarak imar planlarının kalıcı olmayışı liman, tesis vb. işletme yatırımcıları açısından caydırıcı bir nitelik taşımaktadır.
- **Doğal ve kültürel değerlerin iyi korunamayışı:** Tesislerin önemli bir bölümünün kıyı bölgelerinde yoğunlaşmış olması ve mevsimsellik sorunu dolayısıyla yaz aylarında ortaya çıkan yoğunluk söz konusu bölgelerde çevre üzerinde ciddi baskı yaratmaktadır. Bu baskı plansız yapılaşma ve alt yapı eksikliği sonucu artmaktadır.

¹ Türkiye Turizm Stratejisi 2023 ve Eylem Planı 2007-2013, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2007, sf 22

² ERBAŞ, Ali, CANKÜL, Duran, TEMİZKAN, Rahman, "Turizm Personeli Meslek Yasası Girişimi: TİYADER Örneği", TİYADER, 2014, http://www.tiyader.org/fotolar/ds_52d57fe876e39.pdf

- **Paydaşlar arası işbirliği eksikliği:** İşletme yatırımcıları ile yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, bölge halkı vb. paydaşlar arasındaki iletişim eksikliği yerel düzeyde sorunların tespitini güçleştirmekte ve tüm taraflara fayda sağlayacak çözümler üretilmesini mümkün kılmamaktadır.
- **Konaklama sürelerinin kısa oluşu:** Konaklama süreleri ortalama 3-5 gün ile sınırlıdır. Bu durum turizmden elde edilen gelirin potansiyel seviyenin altında kalmasına yol açmaktadır.

4. KÜRESEL REKABETTE GÜÇLÜ OLUNAN ALTERNATİF TURİZM ALANLARI

Yukarıda belirtilen alternatif turizm temalı yuvarlak masa toplantısında katılımcılar tarafından küresel rekabet gücümüzün olduğu ilk üç alternatif turizm alanı;

- termal turizm,
- kongre ve fuar turizmi ve
- kültür turizmi olarak ortaya konmuştur.

a) Termal Turizm

Tanımı;

Termal (Wellness) turizmi sağlık turizmi altında yer alan dört sektörden (medikal turizm, termal/SPA/wellness turizmi, yaşlı turizmi ve engelli turizmi) biridir. Sağlığı korumak amaçlı yapılan seyahatleri kapsayan bu turizm türü klimatizm (temiz havadan yararlanma), termalizm (kaplıca) ve üvalizm (meyve-sebze kür tedavisi) olmak üzere üç farklı türevi içermektedir.

Ülkemizdeki Durumu

Sağlık turizminde, son 10 - 15 yıl içerisinde ön plana çıkan ülkeler arasında Türkiye'nin yanı sıra ABD, Hindistan, Singapur, Malezya, Güney Kore, Tayland, Macaristan, Brezilya, Arjantin, Güney Afrika, Küba, Meksika, Almanya, İtalya, Fransa, Polonya, İspanya, Yunanistan ve Birleşik Arap Emirlikleri yer almaktadır.

Türkiye Turizm Stratejisi 2023 ve Eylem Planı 2007-2013 sağlık ve termal turizmini öncelikli destek verilmesi öngörülen 6 alternatif turizm alanından biri olarak tespit etmiş ve bu kapsamda aşağıda sıralanan hedefleri belirlemiştir:

- *Troya, Frigya ve Afrodizya bölgelerinin her biri termal ve kültür temalı bölgesel varış noktası olarak geliştirilecek, termal ve kültür turizmi kapasitesinin alternatif turizm türleri ile bütünleşmesi sağlanarak yakın çevredeki diğer kültürel ve doğal değerlerle de ilişkilendirilecektir.*
- *Jeotermal kaynakların bulunduğu bölgeler dikkate alınarak etaplamalar şeklinde tüm kaynakların değerlendirilmesine yönelik çalışmalar sürdürülecektir.*
- *Kültür ve Turizm Bakanlığınca bugüne kadar ilan edilen termal turizm merkezlerine ilişkin imar planları ve revizyon imar planlama çalışmaları tamamlanacaktır.*
- *Avrupa'da termal turizm konusunda ülkemizin birinci varış noktası olması sağlanacaktır.*

- Jeotermal suyun etkin bir şekilde dağıtımını amacıyla belirlenen pilot bölgelerde mahalli idareler birliği ve dağıtım şirketleri kurulması yönünde çalışmalar yapılacaktır.
- Jeotermal kaynak odaklı "Turizm Merkezi" ve/veya "Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi" ilan edilebilecek alanlar belirlenerek fiziki planlarının tamamlanmasından sonra turizm yatırımcılarına tahsisi kısa bir sürede gerçekleştirilecektir³.

2014 - 2018 dönemini kapsayan Onuncu Kalkınma Planı ise "Sağlık Turizminin Geliştirilmesi" hedefini 25 Öncelikli Dönüşüm Programı kapsamına almış olup, aşağıda yer alan hedefleri belirlemiştir.

- Termal turizmde 100.000 yatak kapasitesinin oluşturulması
- Termal turizmde 1.500.000 (600.000 tedavi amaçlı) yabancı termal turiste hizmet sunulması
- Termal turizmde 3 milyar dolar gelir elde edilmesi
- Medikal turizmde dünyanın ilk 5 destinasyonu içerisinde olunması⁴.

Değerlendirmeler

Ülkemizde ortalama konaklama süresinin kısa oluşu (3-5 gün) turizm sektörünün önemli bir sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer turizm türlerinden farklı olarak, ortalama kalış sürelerinin uzun olduğu termal turizmi bu çerçevede önemli bir alternatif olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sağlık Bakanlığı ülkemizde sağlık ve termal turizminin gelişmesi amacıyla jeotermal kaynakların bulunduğu alanları dikkate alarak bir Termal Turizm Kentleri Bölgeleri Haritası çıkarmış, bu kapsamda diğer turizm türleri ile entegre olabilecek ve destinasyon oluşturabilecek kapasiteye sahip olan;

- Güney Marmara Termal Turizm Kentleri Bölgesi (Çanakkale, Balıkesir, Yalova)
- Frigya Termal Turizm Kentleri Bölgesi (Afyonkarahisar, Kütahya, Uşak, Eskişehir, Ankara)
- Güney Ege Termal Turizm Kentleri Bölgesi (İzmir, Manisa, Aydın, Denizli)
- Orta Anadolu Termal Turizm Kentleri Bölgesini (Yozgat, Kırşehir, Nevşehir, Niğde⁵)

öncelikli geliştirilecek bölgeler olarak belirlemiştir.

Öte yandan hali hazırda termal turizmin yoğunluklu olarak yapıldığı Afyonkarahisar, Yalova vb. şehirlerde söz konusu tesisler dışındaki alanlarda turistik yatırımların sınırlı oluşu kalış sürelerini azaltmanın dışında gelirlerin tesis içinde yapılan harcamalarla sınırlı kalmasına yol açmaktadır.

Termal (wellness) turizminin önündeki bir başka sorun ise bazı tesisler ve bu tesislerde verilen hizmetin standardı ve sertifikasyonuna ilişkin eksiklerdir. Bu durum verilen hizmetin kalitesinin belgelenmesini mümkün kılmamaktadır.

³ Türkiye Turizm Stratejisi 2023 ve Eylem Planı 2007-2013, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2007, sf 24

⁴ Onuncu Kalkınma Planı, T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2014, sf. 182

⁵ Sağlık Turizmi El Kitabı, T.C. Sağlık Bakanlığı, 2012, sf 110 - 111

b) Kongre ve Fuar Turizmi

Tanımı

Şirket içi toplantılar, lansman toplantıları, sergiler, konferanslar, fuarlar, kongreler vb. etkinliklerin yanı sıra alt hizmet paylaşımlarını (taşıma, teknik hizmetler, dekorasyon, eğlence vb.) içeren kongre ve fuar turizmi yabancı kaynaklarda MICE (Meeting, Incentive, Convention, Exhibition) kısaltması ile adlandırılmaktadır.

Ülkemizdeki Durumu

Başta İstanbul olmak üzere büyük şehirlerde gerçekleşen kongre turizmi otellerin boş dönemlerini değerlendirmesi dolayısıyla turizm sezonunun yılın 12 ayına yayılmasında önemli katkı sağlamaktadır. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yayınlanan Türkiye Turizm Stratejisi 2023 ve Eylem Planı 2007-2013, kongre turizmini ülkemizde turizmin çeşitlendirilmesi amacı dahilinde öncelik verilmesi gereken 6 alternatif turizm türünden biri olarak değerlendirmektedir. Bu çerçevede kongre ve fuar turizmine yönelik olarak ortaya konan hedeflerden öne çıkanlar aşağıda sıralanmıştır:

- *Kongre turizmine yönelik planlama ve tahsis çalışmaları yapılarak, yatırımcılara yön gösterici, kongre, fuar vb. etkinlikleri teşvik edici politikalar geliştirilecektir.*
- *Kongre merkezi olarak planlanan bölgelerin nitelikli turizm tesislerine ve uluslararası havaalanına sahip olması sağlanacaktır.*
- *Her ilde bir kongre merkezi oluşturularak gerek ulusal gerekse de uluslararası kongrelerin Türkiye’de yapılması için tanıtma, planlama ve uygulama projeleri yapılacaktır.*
- *Fuar turizminin geliştirilmesi için fuar şehirleri ve merkezleri belirlenerek fuar organizasyonlarını geliştirilecektir.*
- *İstanbul, Antalya, İzmir, Ankara 1. derecede önemli Fuar illeri olarak ve 15 yıllık zaman zarfında bu şartları kazanabilecek 3 ilimiz Adana, Gaziantep, Trabzon ise 2. derece önemli fuar illeri olarak belirlenerek, bu çerçevede planlama çalışmaları yapılacaktır.*
- *1. ve 2. derece Fuar illerinde bulunan Fuar Merkezlerinin çevre düzeni planları, kentin ana ulaşım planı, kentin konaklama, restoran hizmetlerinin fuarlardan beklenen faydayı azamiye çıkaracak yönde gerçekleşmesi sağlanacaktır.⁶*

Ülkemizin dünyadaki durumu incelendiğinde ise kongre turizminin küresel rekabette iddialı olunan alanlar arasında yer aldığı görülmektedir. TÜRSAB tarafından yayınlanan Kongre Turizmi Raporu’na göre, etkinliklerin en sık gerçekleştirildiği şehir olan İstanbul, dünya sıralamasında 9. sırada yer almaktadır. 500 ve üzeri sayıda kişinin katıldığı kongreler sıralamasında ise İstanbul 2011 yılında dünya birincisi olmuştur.⁷

Kongre turizminin geçtiğimiz yıllar içerisindeki gelişimine bakıldığında ise sektörün son beş yıl içerisinde önemli ölçüde büyüme kaydettiği görülmektedir. Uluslararası Kongre ve Konvansiyon Birliği (ICCA) tarafından açıklanan 2013 yılı istatistiksel verileri ve TÜRSAB Kongre Turizmi raporu incelendiğinde, dünya sıralamasında 18. sırada yer alan Türkiye’de, bir yılda düzenlenen kongre sayısının 2004 - 2013 yılları arasında 80’den 221’e çıktığı görülmektedir.⁸ Bu süreç içerisinde dünya genelindeki artışın % 30 civarında

⁶ Türkiye Turizm Stratejisi 2023 ve Eylem Planı 2007-2013, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2007, sf. 23

⁷ Kongre Turizmi Raporu, TÜRSAB, 2013, sf 1-2

⁸ Kongre Turizmi Raporu, TÜRSAB, 2013, sf. 4, 2013 Statistics Report, International Congress and Convention Association, sf. 35

olduğu göz önüne alındığında ülkemizde sektörün dünya ortalamasının oldukça üzerinde bir büyüme kaydettiği anlaşılmaktadır.

Değerlendirme

Hızla büyümekte olan ve küresel rekabet gücü artan kongre ve fuar turizmi ülkemizde turizmin çeşitlendirilmesi ve bu sayede özellikle kış aylarında atıl kapasitenin değerlendirilmesiyle sektörün mevsimsellik sorununun çözümüne katkısı bakımından kritik önem arz etmektedir. Kongre amacıyla ülkemize gelen turistlerin harcama kalemlerinin yaklaşık % 40'ını yeme - içme ve gezmenin oluşturduğu dikkate alındığında bu sektörün önemi daha da artmaktadır.

Sektörün en önemli sorunlarından biri nitelikli insan kaynağı eksikliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Büyük ölçüde yarı zamanlı ve genç insanların istihdam edildiği bu sektörde mesleki yeterliliğin tanımlanması ve belgelendirilmesi yapılamamaktadır. Bu durum sektörün gelişiminin önünde ciddi bir engel teşkil etmektedir.

Sektöre dair bir diğer önemli sorun ise istatistiki veri eksikliğidir. Bu durum sektörün önemini anlaşılmasını zorlaştırması yanı sıra sektörün durumunun izlenmesini de güçleştirmektedir. Kongre merkezleri, oteller ve organizasyon firmalarından düzenli olarak toplanacak veriler sektörde sorunların tespitini kolaylaştıracak ve bu sorunlara yönelik kapsamlı politikaların geliştirilmesini mümkün kılacaktır.

Sektörde altyapı ihtiyacı halen devam etmektedir. Bu çerçevede büyük şehirlerde ulaşımın iyileştirilmesi ve 500 ve üzeri katılımlı kongre merkezi kapasitesinin artırılması önemli görülmektedir.

c) Kültür Turizmi

Tanım

Kültür turizmi, doğal alanlar, anıtsal ya da sivil mimari yapıları, sanat eserleri vb. yanı sıra kültürel kimliğin çeşitli unsurları, gelenekler ve farklı diller de dahil olmak üzere kültür mirasını tüm boyutlarıyla paylaşmayı ve tanımayı amaçlayan bir gezi türü olarak tanımlanmaktadır. Kültür turizmi, kültürel farklılıkların ekonomik bir değere dönüştürülmesine yönelik en önemli araç olarak karşımıza çıkmaktadır.⁹

Kültürel ürünlerin ekonomi içerisindeki önemi hızla artmaktadır. OECD verilerine göre Avustralya, Kanada, ABD, İngiltere ve Fransa'nın dahil olduğu 5 büyük dünya ekonomisi içerisinde kültürel ürünlerin yeri % 3 - 6 arasındadır.

Kültür ve turizm arasında hızla gelişen bir ilişki mevcuttur. Söz gelimi kültürel unsurlar turizmi tetikleyen bir öge olarak karşımıza çıkarken, turizm ise bu unsurları içeren kültürel mirasın korunmasının önemini artırmakta, yerel ve ulusal yönetimleri bu yönde kaynak ayırmaya teşvik etmektedir. Kültür turizminin dünya turizm piyasası içerisindeki yeri hızla önem kazanmaktadır. Dünya Turizm Örgütü verilerine göre, 2007 yılında kültür turizmine yönelik uluslararası seyahatlerin sayısı toplam uluslararası seyahat sayısının % 40'ına ulaşmıştır.¹⁰

⁹ Dedeşayır, Handan, *Sürdürülebilir Kültür Turizmi, ÇEKÜL Vakfı, 15.11.2012*

¹⁰ *The Impact of Culture on Tourism, OECD, 2009, sf 20-21*

Kültür turizmi açısından dikkat çekilmesi gereken bir diğer husus ise turist profilinin ağırlığının orta-yüksek gelir grubundan ve eğitim seviyesi yüksek kişilerden oluşmasıdır.

Ülkemizdeki Durumu

2014 yılı itibariyle Dünya genelinde UNESCO Dünya Miras Listesi'ne kayıtlı 1007 kültürel ve doğal varlık bulunmakta olup bunların 779 tanesi kültürel, 197 tanesi doğal, 31 tanesi ise karma (kültürel/doğal) varlıktır. Her yıl gerçekleşen Dünya Miras Komitesi toplantıları ile bu sayı artmaktadır. Ülkemizin, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün sorumluluğu altında yürüttüğü çalışmalar neticesinde bugüne kadar UNESCO Dünya Miras Listesi'ne 13 adet varlığımızın alınması sağlanmıştır. Bu varlıklardan;

- *İstanbul'un Tarihi Alanları [1985]*
- *Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası (Sivas) [1985]*
- *Hattuşaş (Boğazköy) - Hitit Başkenti (Çorum) [1986]*
- *Nemrut Dağı (Adıyaman - Kahta) [1987]*
- *Xanthos-Letoon (Antalya - Muğla) [1988]*
- *Safranbolu Şehri (Karabük) [1994]*
- *Truva Antik Kenti (Çanakkale) [1998]*
- *Edirne Selimiye Camii ve Külliyesi (Edirne) [2011]*
- *Çatalhöyük Neolitik Kenti (Konya) [2012]*
- *Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzaj Alanı (İzmir) [2014]*
- *Bursa ve Cumalıkızık: Osmanlı İmparatorluğunun Doğuşu (Bursa) [2014]*

kültürel olarak;

- *Göreme Milli Parkı ve Kapadokya (Nevşehir) [1985]*
- *Pamukkale-Hierapolis (Denizli) [1988]*

hem kültürel, hem doğal miras olarak listeye alınmıştır.¹¹

Dünyadaki turizm trendleri ve ülkemizdeki kültürel çeşitlilik göz önüne alındığında kültür turizminin ülkemizde turizm faaliyetlerinin çeşitlendirilmesinde önemli bir rol üstlenebileceği anlaşılmaktadır. Kültür turizminin geliştirilmesi konusu Türkiye Turizm Stratejisi 2023 ve Eylem Planı 2007-2013 içerisinde çeşitli başlıklar altında kapsamlı olarak yer almıştır. Söz konusu strateji dahilinde "İç turizmin çeşitlendirilmesi ve tüm yurda yayılması için kültür turizmi özelinde marka kentlerin oluşturulması" ihtiyacından hareketle "zengin kültürel ve doğal değerlere sahip kentlerimizin markalaştırılarak, turistler için bir çekim noktası haline getirilmesi" hedefi benimsenmiştir. Söz konusu strateji dahilinde:

- *Adıyaman, Amasya, Bursa, Edirne, Gaziantep, Hatay, Konya, Kütahya, Manisa, Nevşehir, Kars, Mardin, Sivas, Şanlıurfa ve Trabzon illerinde kültür turizmi canlandırılarak marka kültür kentlerinin oluşturulması,*
- *İç ve dış turizmde kültür turizmi hareketini artırmak için her yıl Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından bir şehrin "Kültür Turizmi Kenti" olarak ilan edilmesi planlanmıştır.¹²*

¹¹ <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,44423/dunya-miras-listesi.html>

¹² Türkiye Turizm Stratejisi 2023 ve Eylem Planı 2007-2013, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2007, sf 21

Türkiye Turizm Stratejisi 2023 ve Eylem Planı 2007-2013 kapsamında, buna ek olarak; ülkemizde doğal, tarihi ve kültürel değerleri nedeniyle turistik anlamda öne çıkarılması gereken yedi tematik turizm gelişim koridoru belirlenmiştir. Söz konusu koridorlara yönelik olarak planlanan hususlar aşağıda yer almaktadır.

İnanç Turizmi Koridoru: Tarsus'tan başlayarak Hatay, Gaziantep, Şanlıurfa ve Mardin illerini kapsamaktadır. Bu koridor boyunca:

- *Tarsus'tan Mardin'e kadar uzanan karayolu altyapısının iyileştirilmesi,*
- *Şanlıurfa'ya kadar ulaşan demiryolu bağlantısının Mardin'e oradan bir koldan Diyarbakır'a diğer bir koldan ise Siirt'te bağlanması,*
- *Tarihi yapıların restore edilerek pansiyonculuğun ve küçük otellerin desteklenmesi,*
- *Bölgede, mevcut konaklama kapasitesinin kültür ve eko-turizme yönelik yapılacak planlama ve uygulamalarla artırılması öngörülmüştür.*

Yayla Turizmi Koridoru: Samsun ilinden Hopa'ya kadar uzanan bu koridor ülkemizde yayla ve doğa turizminde öne çıkan merkezleri barındırmaktadır. Doğa ve kültür turizmi, Karadeniz Bölgesi'ndeki turizm faaliyetleri arasında önemli yer tutmaktadır. Bu çerçevede;

- *Karadeniz Bölgesi'nde yayla, kıyı, kültür ve sağlık turizmi ana temaları çerçevesinde yeni bir turizm gelişim senaryosuna yönelik uygulamalar yapılması,*
- *Bölgede yer alan yaylaların diğer turizm türleri ile bütünleştirilmesiyle bölge ulusal ve uluslararası ölçekte doğa turizmi temelinde yayla koridoru varış noktası olarak öne çıkarılması,*
- *Yayla Koridoru kapsamında turizmin çeşitlendirilmesi için bu yörelerde kamp, golf, kayak, mağaracılık, yamaç paraşütü, rafting, binicilik, balon, balık avlama, foto-safari ve bungee jumping gibi macera sporlarına yönelik planlama çalışmaları yapılması,*
- *Bölgede, mevcut konaklama kapasitesinin kültür ve eko turizme yönelik yapılacak planlama ve uygulamalarla artırılması,*
- *Bölgede oto karavan ve kampçılığın gelişmesi için planlama ve uygulama çalışmaları yapılması öngörülmektedir.*

Trakya Kültür Koridoru Edirne, Kırklareli ve Tekirdağ illerini kapsamaktadır.

- *Mevcut yatak kapasitesinin bölgede geliştirilmesi planlanan turizm çeşitliliği göz önüne alınarak artırılması,*
- *Bölgenin önemli mimar özelliklerinden biri olan Edirne evlerinin turizme yönelik olarak butik otel veya pansiyon gibi konaklama tesisleri olarak değerlendirilmesi,*
- *Bölgede, mevcut konaklama kapasitesinin kültür ve eko-turizme yönelik yapılacak planlama ve uygulamalarla artırılması öngörülmektedir¹³.*

Değerlendirmeler

Tarihi kültürel ve doğal mirasın korunması ve geliştirilmesi kültür turizmi için hayati öneme sahiptir. Ülkemizde turistik tesislerin çoğunluğunun kıyı bandında yoğunlaşmış

¹³ Türkiye Turizm Stratejisi 2023 ve Eylem Planı 2007-2013, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2007, sf 28- 29

olması doğal doku ve arkeolojik eserler üzerindeki yükü sürdürülemez kılmıştır. Bu itibarla ülkemizde turizm sektörünün gelişiminin sürdürülebilirliğini sağlamak adına turizm faaliyetlerinin dönemsel ve bölgesel dağılımında dengelenmeye ihtiyaç vardır. Türkiye Turizm Stratejisi 2023 ve Eylem Planı 2007-2013 dahilinde ortaya konduğu üzere Güney Doğu Anadolu, Karadeniz, Trakya başta olmak üzere çeşitli bölgelerde farklı alanlardaki potansiyelin değerlendirilerek kültür turizminin gelişiminin sağlanması mevsimsellik sorununa çözüm getirmenin yanı sıra turizmde sürdürülebilirliğin sağlanmasını da mümkün kılacaktır.

Ulaştırma ve iletişim alanlarındaki gelişmelere paralel olarak uluslararası ticaretin artışıyla hız kazanan küreselleşme ürün ve hizmetlere erişimi kolaylaştırmaktadır. Rekabetin yoğunlaştığı piyasalarda ürün ve hizmetler fiyat avantajlarının yanı sıra farklılaşarak öne çıkmaktadırlar. Turizm sektöründe rekabet avantajı sağlayabilmek için farklılaşmak yerel değerlerin (yeme içme kültürü, tarihi miras, sanat eserleri, edebi ürünler vb.) ön plana çıkarılmasıyla sağlanabilmektedir. Nitekim küresel ölçekte kültür turizminin hızla önem kazanması bu tespiti doğrulamaktadır. Ülkemizde plansız uygulamalar nedeniyle zarar gören doğal yapının yanı sıra tarihi ve kültürel değerlerin korunması, geliştirilmesi ve kültür turizmi yoluyla yerel ekonominin bir parçası haline getirilmesi yatırımcı, bölge halkı ve yerel yönetimler arasında işbirliğini gerektirmektedir. Bu çerçevede, belediyeler, bölge esnafı, yatırımcılar ve yerel sivil toplum kuruluşlarını bir araya getiren yapılanmalar tüm tarafların yararına hizmet edecektir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Alternatif turizm alanlarının desteklenmesi ülkemizde turizmin çeşitlendirilmesini, bu sayede mevsimsellik sorununun çözümünü ve turizmde sürdürülebilirliğin sağlanmasını mümkün kılan önemli bir araçtır. Hali hazırdaki uygulamalar ve mevcut durum incelendiğinde büyüme hızı ve potansiyeli dolayısıyla küresel rekabet gücü yüksek olduğu değerlendirilen alternatif turizm alanları termal turizm, kongre ve fuar turizmi ve kültür turizmidir. Bu alanların yanı sıra diğer tüm alternatif turizm alanlarının gelişimini etkileyen sorunlar düşünüldüğünde öne çıkan bazı çözüm önerileri aşağıda sıralanmıştır.

- Teşviklerin doğrudan nakdi ödemelerden ziyade yatırımı özendirici veya kolaylaştırıcı dolaylı tedbirler biçiminde düzenlenmesi rekabet ortamını koruyacak ve teşviklerin amacına ulaşmasını sağlayacaktır. Örneğin termal turizmi özendirmek amacıyla, önleyici tedavileri içeren bu alanda, hastalara KDV teşviki uygulanması fayda sağlayacaktır.
- Teşviklerin ve imar planlarının mevcut durumda doğal doku ve kültürel miras üzerinde oluşmuş olan yükü azaltacak biçimde düzenlenmesi turizmin sürdürülebilirliğine katkı sağlayacaktır.
- Turizm yatırımlarına yönelik tahsislerin (arsa vb.) finansman sağlayan kuruluşlar tarafından talep edilen güvenceye imkan sağlayacak sürelerle düzenlenmesi yatırımların önünü açacaktır.
- İmar planlarının bölge ihtiyaçları ve çevresel sürdürülebilirlik gözetilerek oluşturulması ve kalıcılığının sağlanması önem arz etmektedir.
- Başta tarım alanındakiler olmak üzere, teşviklerin uzun süreli olacak biçimde yapılandırılması agro-turizm, eko-turizm vb. alternatif turizm türlerinin önünü açacaktır.

- Turizme yönelik ihtiyaçların yerinden tespit edilip çözüm geliştirilmesine olanak sağlamak amacıyla KDV gelirlerinin bir bölümünün belediyelere kaynak olarak aktarılması alternatif turizm faaliyetlerine yönelik altyapı eksikliklerinin giderilmesini ve kültürel mirasın korunmasını kolaylaştıracaktır.
- Yerel yönetimler, üniversiteler ve yatırımcılar arasında kurulacak işbirliği platformları yolu ile sektörün ihtiyacına uygun insan kaynağı yetiştirmek üzere eğitim programları oluşturulması nitelikli insan kaynağı ihtiyacının yerinden sağlanmasını mümkün kılmanın yanı sıra söz konusu bölgelerde istihdamın önünü açacaktır. Bölge halkı ve işletme yatırımcıları arasında tesis edilecek işbirliği kanalları vasıtasıyla müşteri ilişkileri, aşçılık, yabancı dil vb. alanlarda düzenlenecek eğitimler bu kapsamda bir örnek olarak değerlendirilebilir.
- Alternatif turizm alanlarında verilen hizmetlerin kalitesi ve yeterliliğinin tanımlanması ve belgelendirilmesi önem arz etmektedir.
- Alternatif turizm potansiyelinin yüksek olduğu illere ulaşım olanaklarının genişletilmesi, kent içi toplu taşımanın geliştirilmesi ve ziyaretçilerin bilgilendirilmesi, havayolu şirketlerinin yurtdışından alternatif turizm potansiyeli yüksek olan illere doğrudan sefer düzenlemesinin teşvik edilmesi söz konusu bölgelere ulaşımı kolaylaştıracaktır.

KAYNAKÇA

Dedehayır, H., "Sürdürülebilir Kültür Turizmi", ÇEKÜL Vakfı, 2012

ERBAŞ, A., CANKÜL, D., TEMİZKAN, R., "Turizm Personeli Meslek Yasası Girişimi: TİYADER Örneği", TİYADER, 2014,

Kongre Turizmi Raporu, TÜRSAB, 2013

Onuncu Kalkınma Planı, T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2014

The Impact of Culture on Tourism, OECD, 2009

Türkiye Turizm Stratejisi 2023 ve Eylem Planı 2007-2013, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2007

2013 Statistics Report, International Congress and Convention Association,

KAYA, S., YILDIRIM, H. H., KARSAVURAN, S., ÖZER, Ö., "Türkiye Medikal Turizmi Değerlendirme Raporu", T.C. Sağlık Bakanlığı Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü Sağlık Hizmetleri Daire Başkanlığı, 2013

Sağlık Turizmi El Kitabı, T.C. Sağlık Bakanlığı, 2012

<http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,44423/dunya-miras-listesi.html>